

LLIBRES DAMUNT LA TAULA

Avui és un problema ben difícil - que els crítics dels diaris catalans, amb ben honnoses excepcions, com són Josep Faulí i Josep M. Espinàs, resolien per l'abstenció gairebé total - de donar compte detallat dels llibres que surten en català. Adhuc limitant-nos a les obres originals i d'estricta literatura, cada vegada es fa més difícil d'estar al cofrent de tot el que surt i més encara de tenir-hi el públic d'una revista. Una crítica a fons de cada llibre requereix la formació d'un equip de lectors preparats, i això és una feina lenta, que sembla realitzar-se entorn de "Serra d'Or", però que mentre no tinguem premsa diària, o almenys setmanaris, en català, costarà de completar. En la lluita contra el temps que manca, la feina que t'estalona i el descoratjament davant la magnitud de la tasca, els llibres del damunt de la taula reclamen amb llur muda presència una atenció, un comentari que potser els aportarà un nou lector, un nou amic, aquell lector amic per al qual qui sap si, precisament, fou escrit el llibre. Em decideixo, doncs, a donar aquestes notes deslligades sobre llibres catalans nous, sense pretensions crítiques, sinó informatives, i amb la recança de passar de llarg damunt mèrits, originalitats i característiques que caldria destacar per als lectors de XALOC i que no renuncio, en altres comentaris més "especialitzats", si se'm permet el mot, de dur a terme un altre dia.

X X X

Ahir, la "Penya Gran" de l'Ateneu, va oferir un dinar íntim d'homenatge a la novel·lista Concepció G. Maluquer. On són les penyes, però? La que un dia presidia el doctor Borralleres, perpetuada per Josep M. de Sagarra en unes pàgines àcides i divertides de les seves "Memòries", ha perdut la majoria dels seus components, per no dir tots. L'Ateneu és un indret de passada per a estudiants, un refugi per a jubilats, una mena de dependència més o menys independent del "Ministerio de Información y Turismo", que paga el dèficit i nomena el president - ara és el diminut novel·lista Ignasi Agustí - i la Junta. Però el que resta de la Penya Gran - també dita, amb irreverència, dels "Elefants Sagrats" - té de tant en tant iniciatives felices, com les d'honorar escriptors catalans destacats o que l'actualitat ha fet passar a primer terme. No fa gaire rebien aquest homenatge Carles Soldevila, Joan Fuster, Pere Calders i el Francesc Candel afortunat d'"Els altres catalans" - vetaquí un llibre del qual bé caldrà parlar a fons un altre dia. Ahir, és Concepció G. Maluquer, autora de "GENT DEL SUD", una novel·la publicada pel "Club

dels Novel·listes", l'escriptora objecte d'aquell homenatge, que consisteix en un àpat gairebé hipotètic a base dels pocs recursos de la cuina de l'Ateneu i ben compatible, en general, amb les exigències del fetsge, l'estòmac o la pressió dels distingits ateneïstes que s'hi entaulen entorn de la persona homenatjada.

"Gent del Sud" és, com no deixa de fer constar la informació editorial impresa a l'orella de la sobrecoberta, és en certa manera un complement del llibre de Candel. Es una novel·la situada en el nostre temps al Pallars - Concepció G. Maluquer n'és filla - en la qual es presenta el problema de convivència, de contrast, de possible assimilació, d'una colla de jornalers que pugen del Sud - de la profunda Espanya, com deien els nostres cronistes medievals - per a prendre part en feines que, en general, la nostra gent no vol fer. Ara són andalusos, foragitats per la fam de llurs contrades, que venen a plantar arbres, en una empresa oficial de repoblació dels boscos pirinencs. Concepció G. Maluquer, que s'havia manifestat com a poetessa de mèrit, amb nombrosos premis, i un poema inèdit, "L'Àngel rebel", en el qual ja enfocava, amb penetració i una gran pietat, el problema candent dels immigrants. Ara confirma les seves condicions de narradora, ja mostrades amb "Dues cases" i "Parèntesi", obres més breus però ben significatives del seu talent. "Gent del Sud" és una novel·la rica en personatges ben caracteritzats, en escenes dramàtiques, en situacions-límit. M'agradaria de poder-ne parlar més extensament un altre dia. Qui sap!

x x x

Un llibre recent, "Vigatans i vigatanisme", de Bonaventura Selva, jove escriptor de Vic, fa història dels molts esforços que, en el camp de la cultura i de les lletres catalanes, han tingut origen a la ciutat de la Plana. El cognom Salarich - el de l'autor de "Lo Castell de Sabassona", company fidel de Verdaguer, Collell i Genís i Aguilar - hi surt sovint. Ara l'honora un escriptor català, metge com el seu pare i el seu avi, i que s'ha fet l'historiador minuciós del "Círcol Literari de Vic", peça essencial de la nostra Renaixença literària. Miquel S. Salarich i Torrents és un poeta correcte i delicat, que amb els seus "Poemes de tarda", publicats fa uns mesos, ens duu la seva visió del paisatge, de l'amor i l'enyor, records d'infantesa, elegies dictades per l'amistat, sonets ben escandits dedicats a la filla que es va fent gran o al prodigiós misteri de la maternitat. "Poemes de tarda", que duu un prefaci molt afectuós de Leandre Amigó, és un recull de poesia un xic intemporal, ple de belles imatges i d'evocacions inefables, escrit amb un gran amor a la llengua i amb l'emoció d'un esperit sensible als espectacles interiors i a la bellesa del món.

x x x

Després dels devots de santes imatges miraculoses, pretext per a fervorosos romiatges, poetes, gravadors, músics i col·leccionistes han fet dels "Goigs" un capítol important del nostre folklore, de la nostra bibliografia i de tot un sector de l'art popular. Aquest llibre que ara m'arriba conté "Els Goigs de Josep Mª Rovira Artigues, seguits de llur bibliografia", amb un "inici" escrit per Mn. Camil Geis, i els facsímils dels deu "goigs" escrits pel poeta de "L'oreig primaveral". ~~xxxxx~~ Es un volum que tindrà un lloc preferent a la biblioteca dels col·leccionistes i que fa honor, no sols a l'autor, sinó a l'editor, Torrell de Reus, especialista també en la publicació d'aquells fulls solts on són cantades les virtuts, la vida i els miracles de santes i santes ben populars a casa nostra. Alguns d'aquests "Goigs", com els

consagrats a Sant Bernat de Menthon, patró dels excursionistes, han conegut, de 1925 ençà, quinze edicions; els de Sant Pancràs, el popular advocat de "salut i feina", tretze més. Vol dir això com la poesia de Rovira i Artigues ha sabut copsar l'accent popular i directe dels goigs, com ha sabut expressar la devoció d'aquests petits poemes hagiogràfics. Per als col·leccionistes, però també per als amics de la poesia, aquest volumet copiosament il·lustrat i ple de documentades informacions, serà realment benvingut.

X X X

Sé que molta gent es malafia de les "collites tardanes", per dir-ho amb els mots que donaven títol a un recull poètic d'un il·lustre prosista català. Es probablement una actitud filla d'un convenciment no pas gratuït, que vol que la inspiració lírica més fresca i autèntica sigui la dels joves i que creu molt difícil que, a les llindes de la senectud, brolli per primera vegada una deu poètica original. I tanmateix, hom podria aduir, sense remuntar-se a Goethe, prou exemples d'una autèntica poesia brollada d'una plena maturitat biològica i espiritual. Avui trobo aquesta maturitat en el llibre d'un debutant septuagenari, Jaume Termens Mauri, autor d'aquest recull de poemes que es diu "El camí del somni", al qual el "Premi Ciutat de Barcelona" de poesia catalana haurà dut una consagració més oficial que popular, però que es mereix un esment ben honorable dintre l'escàs panorama dels llibres de poemes recents. En "El camí dels somnis", poemes discursius, en versos lliures d'una gran força d'evocació de paisatges anímics i externs, Jaume Termens Mauri crea tot un món irreal, entre somnis i boires, fet, però, d'elements autèntics: melangia, records inefables, perpetuació d'uns minuts de gràcia, d'unes visions on la fantasia teixeix vels que magnifiquen la realitat. "Ingràvid volo en aquest núvol errant, - passaré per damunt de totes les teulades, - abastaré les contrades més llunyanes - i, quan em plaurà, em confondre amb el vent", afirma un dels poemes. "Abans de desaparèixer, - acaba - vull mirar fit a fit el sol resplendent". Penseu en aquella famosa màxima de La Rochefoucauld. El sol i la mort no poden mirar-se fit a fit, afirma el moralista francès. I la poesia? Clau màgica dels somnis, transposició del sentit dels mots més usuals, dels paisatges familiars, del banal teixit dels records quotidians. No és pas un pur atzar que un dels poemes de "El camí dels somnis", el que comença afirmant que "tot és clar en el jorn, res no és obscur", segueixi amb l'evocació del secret, el misteri, l'ombra creixent, els ressons silenciosos que precedeixen "la penosa nit". Jaume Termens ha encertat, amb paraules de cada dia, el llenguatge més secret del lirisme íntim.

X X X

No ens moguem encara de la poesia. Un volumet imprès a Lleida m'arribava amb una tarja impresa que diu "Homenatge de l'autor, absent". Després de deu reculls de versos, que van des de "Domassos al sol", de 1924, a "Fonts de lluna", de 1960, la inspiració de Jaume Agelet i Garriga segueix exemplarment fidel als mateixos temes. Hauria de subratllar la vocació d'aquest home que, entrat fa molts anys a la carrera diplomàtica, de la qual sortí per infrangible adhesió a uns principis, ha viscut la major part de la seva vida a l'estranger - en fa més de vint-i-cinc que resideix a París - i ha pogut datar llibres seus a Holanda, a Anglaterra o a França i fer imprimir els seus versos catalans a les prestigioses premses de Haarlem, de Windsor, seguint els que sortien de ca l'Oliva de Vilanova o ~~xxxxxx~~ precedint els més recents, estampats per Pau Guimet a la seva Lleida nadiua. Home d'una vastíssima cultura europea, ciutadà

de les més denses i més refinades metrópolis, la seva dedicació poètica, lligada per voluntat i per orgull a la seva llengua materna, només sap trobar els seus estímuls en el paisatge familiar de l'horta lleidatana, en els records d'infantesa, en apunts íntims d'estats d'esperit lligats amb les hores canviants i el pas de les estacions. Mai no el commouen les ciutats tentaculars, per dir-ho amb els mots de Verhaeren, ni els espectacles sumptuosos de la ciutat o dels indrets prestigiosos. De vegades fa pensar en Carner, com en "Invocació a la bona pluja" o "A les envistes de poblat", però la seva veu és ben personal, ben segura. El passat - les restelleres de generacions, els retrats dels vells parents, la veu dels "majors" desapareguts - es fonen en "La crida de l'alba i de la nit" amb els fruits matinals, la nit d'estels envermellida, el paisatge boirós d'hivern. I els interrogants suprems, el melangiós presentiment del fred de la mort, troben paraules senzilles i punyents: "Som herba, potser, - dels dies pastura? - Som aigua insegura - d'un pobre reguer? - Ens crea la falla? - Som l'eco darrer d'alguna paraula - que hom no sap d'on ve?" Però el poeta, que troba en l'humil paisatge del terror mai no oblidat la font sempre vivent de la seva lírica, és sempre aquell ingenu que ell presenta amb cinc versos concisos i expressius:

"Creu que, al paper, sempre que escriu,
s'hi va escorrent un filet viu
de llum diamantina.
Llavors a si mateix es diu:
heus ací que ma joia ja camina."

x x x

La poesia catalana passa per un moment de crisi. Ningú no ho diria, en veure gloriosos vivents, com Josep Carner, com J. V. Foix, com Salvador Espriu, com Joan Oliver, que ens presenten els fruits saborosos d'llurs obres completes, que van engrandint-se després d'una manera lenta però segura. Ningú no ho diria, en recordar que, mort Josep Sebastià Pons, uns altres poetes de la mateixa corda, com aquest Jaume Agelet i Garriga del qual fa poc parlava, com Marià Manent, com Tomàs Garcés, es mantenen en plena producció; en veure també escriptors joves que, a Catalunya, al País Valencià, a les Illes, aporten llur veu i llur inspiració al prestigiós concert de la nostra lírica. Es cert que, en augmenta les altres rúbriques de la bibliografia catalana, la poesia ha estat rellegada a un lloc molt més modest del que ocupava en èpoques de producció editorial limitada i sotmesa a insuperables prohibicions.

En tot cas, aquesta poesia té un defensor aferrissat en un dels nostres poetes de la darrera fornada. No pretenc revelar als lectors de XALOC la personalitat de Joan Colomines i Puig, crític entusiasta de llibres catalans. Es una personalitat plena de matisos que, un dia, podran formar un retrat admirable que ara potser és prematur i contraproduent de voler esbossar. Tota empresa cultural i patriòtica, tota iniciativa d'un abast nacional troba, de fa anys, el primer artesà, quan no el motor inicial o la realització completa en aquest jove metge empeltat -pr fundament empeltat de poeta. Propulsor de lectures poètiques, les quals acollia, amb total eclecticisme, a la seva llar, ha passat a ésser, amb la mateixa vastitud d'escoles i estils, però amb un gran rigor en quant a la qualitat, el director, el primer col.laborador i l'editor d'una revista trimestral, "Poemes", que és un esforç admirable, manifestat sobretot en els números recents dedicats a Josep Carner i a J. V. Foix. D'altres realitzacions, d'altres obres meritòries, figuren en l'actiu d'aquest català entusiasta de tota causa nacional. Ni la seva modestia ni l'eficàcia última de la seva obra no tolerarien, avui com avui, l'en

meració d'aquestes tasques, ja ho he dit. Però, si la majoria dels catalans, àdhuc dels mateixos amics de Joan Colomines i Puig, les ignoren, no manca aquell que un dia pugui fer-ne la història, barrejada amb els sacrificis de tot ordre i amb els testimonis constants d'una fe indefallent.

Ara voldria referir-me, només, a Joan Colomines i Puig, poeta, amb motiu de la publicació, en tiratge limitadíssim, del volum que conté "Dos llibres" seus de poesia, és a dir, "Suburbis" i "Cançons al meu país", i que ve a seguir el volum inicial que es deia "A tres veus" i que ja produïa la sensació reconfortant d'una veu nova que enuncïava veritats eternes. "Dos llibres" ha estat editat pels amics de l'autor a Sàsser, i aquest lligam de la ciutat sarda amb un escriptor barceloní és una nova demostració de l'eficàcia del retrobament amb els algueresos. Per raó d'aquest origen i de la limitació del tiratge, "Dos llibres" no hauran desvetllat gaires ressons, i això sap greu, perquè "Suburbis" (dividits en dues grans seccions, "els meus" i "els d'ara") amb el seu caràcter autobiogràfic i de testimoni de les realitats presents, filles dels drames pretèrits, és un llibre generós, ple de coratge i de fe, amb el mínim de retòrica i els mots més estrictes i àdhuc banals, però xop d'una poesia que neix de la tendresa i de la participació íntima en el dolor dels altres.

"Voldria aquest meu cant
ple d'una bella força
per a ajudar la gent del meu país
que duu a dins,
malgrat tantes fiblades de la mort,
una guspira de desig"

diu un dels poemes, ensems adolorit i esperançat, d'aquests "Suburbis". A les "Cançons al meu país", dedicades "a la nostra gent", aquell dolor i aquella esperança es transformen en voluntat decidida, en himnes de revolta i de germanor, travessats per un gran clam de llibertat. Probablement, d'ençà de "Les tombes flamejants", de Ventura Gassol, no havia sortit cap llibre de poemes en català on el patriotisme - un patriotisme ben lligat a les realitats d'avui, ben "engatjat", si em permeteu el neologisme no gaire feliç - tingués una expressió tan constant, tan resolta, tan exemplarment optimista.

x x x

Fa tres anys que moria Josep Maria Cruzet. Ara la Biblioteca Selecta que ell va fundar i que en vida seva ja depassava els tres-cents volums - acaba de sortir el 370, que és "La visita", darrer Premi Sant Jordi, de novel·la - li ha dedicat un volum, fora de sèrie, titulat "Josep Mª Cruzet i la seva obra", retingut durant molts mesos per raons de censura, i que és un excel·lent recordatori de la tasca exemplar que dugué a terme el benemèrit editor. Un article - molt retallat per intervencions estranyes - de Gaziol, un bon "Homenot" de Josep Pla, ja conegut, uns treballs del P. Miquel Batllori i de Josep Miracle, i altres testimonis d'afecte i de condol, d'admiració i de gratitud, de nombrosos escriptors catalans - els qui foren convidats a sumar-se a l'homenatge, i que representen també els que no ho foren - precedeixen un apartat on es reuneixen tres escrits de Cruzet i un catàleg de les edicions que va dirigir. Unes quantes fotos completen, amb la fixació de moments memorables de la vida de l'editor, aquest homenatge a un dels homes que, en el conjunt de la història de l'edició de llibres en català, duu un bagatge més considerable; el que més ha fet, sens dubte, per a aprofitar aquella famosa i ja oblidada "esclatxa" fins a convertir-la, amb tenacitat i fe, en la gran realitat

que és avui l'edició catalana.

x x x

El premi QEDOS de biografia catalana era adjudicat, l'any 1963, a Manuel Capdevila, pel seu "Eduard Toldrà, músic", que publicava fa uns mesos la casa que convoca i atorga, de fa onze anys, aquest concurs. No sé qui va escriure que Manuel Capdevila era un jove. Ho excusa la modestia d'aquest biògraf, amic de més de quaranta anys de l'autor d'"El giravolt de maig", que fou confident dels seus moments d'optimisme i de descoratjament, que l'admirà i l'estimà sempre i que ha escrit aquest llibre en el qual sempre s'amaga darrera la figura del seu biografiat.

Eduard Toldrà ens apareix, a través d'aquesta biografia, com un home bo, fonamentalment català, amb una forta vocació musical, que fou un compositor de fresca inspiració i sòlida tècnica, un concertista notable i un director d'orquestra admirat. Es sorprenent i admirable de trobar, en el diari íntim d'aquell minyó que als dotze anys ja feia de músic professional, tocant als teatres i als cafès, i que mai més no deixarà de veure's obligat a aquella terrible servitud de "guanyar-se la vida", tanta vocació, un optimisme tan constant, una puresa d'ideals i d'ambicions que es manifestarà amb plenitud en la seva tasca de compositor de sardanes i de lieder, en la creació del "Quartet Renaixement", de vida heroica i breu, en la mínima quantitat de "virtuosisme" que posà en la seva carrera de concertista, en l'entusiasme amb què va crear i dirigir fins a la mort l'Orquestra Municipal de Barcelona.

En el llibre de Manuel Capdevila, escrit amb un gran amor i amb una riquesa de materials pràcticament exhaustiva, la vida truncada d'Eduard Toldrà - en morir només tenia 67 anys - ens apareix amb totes les seves modestes incidències, tan lligades, altrament, amb la vida artística i intel·lectual d'aquest segle a Barcelona. Eduard Toldrà era, demés d'un gran músic català, un bon memorialista, un ~~xxx~~ corresponsal ple de vivacitat dels seus amics, un notable escriptor en llengua catalana. La seva amistat amb Josep Carner, aquella col·laboració que produïa amb "El giravolt de maig" una de les poques òperes vàlides de la nostra producció escènica, la devoció amb què musicava poemes dels millors poetes catalans contemporanis (Carner, Maragall, Catasús, Sagarra, Garcés, Arderiu, Salvat-Papasseit, l'entusiasme de les seves sardanes i de les seves harmonitzacions de cançons populars, tot plegat és detallat amb fervor pel biògraf en aquest llibre, complet recull de dades de la vida de Toldrà, que es clou amb la narració del darrer esforç artístic dut a terme pel nostre músic: l'estrena de "L'Atlàntida", de Manuel de Falla sobre el text del gran poema de Jacint Verdaguer.

x x x

Un altre llibre de Joan Fuster. La constància admirable de l'escriptor de Sueca, esdevingut el millor assagista i crític de llengua catalana vivent avui, ens dona aquest volum que inicia una nova col·lecció i les tasques d'una nova editorial. "Diccionari per a ociosos" és el primer volum de la sèrie "Cara i creu", continuada a hores d'ara per una reedició de "Les Bonhomies", de Josep Carner, i editada per l'Editorial A. C. (que no vol pas dir "Acció Catòlica", sinó Armand Caraben, sembla)

Aquest "Diccionari" és un recull de pensaments, definicions i breus assaigs ordenats, com els reculls medievals d'eximplis, d'A a Z. De l'Amor al Zero, desfilen per aquest diccionari temes molt variats, alguns dels quals, com "Sexe", forneixen a l'autor la matèria d'un assaig de

més de vint pàgines, ple d'agudes reflexions i de punts de vista originalíssims i gens conformistes. La vasta cultura de Joan Fuster - un d'aquells homes que ho ha llegit tot i ha assimilat totes les novetats antigues i modernes - valgui el contrasentit - li permet de presentar amb un somriure teories que a ben segur els seus conciutadans de Suec deuen trobar arriscadíssimes, però no dir demolidores. Per dessota del pretès cinisme, de l'àcida crítica dels llocs comuns i dels mots-comodins que, amb un desig molt lloable d'espolsar teranyines dels cervells, arrenglara Joan Fuster, batega aquell patriotisme lúcid i exigent, aquella intel·ligència posada al servei d'un ideal de llibertat i de raó que fan del nostre gran intel·lectual valencià un dels herois de la cultura catalana de tots els temps.

x x x

No, els llibres de damunt la taula no han acabat. D'altres piles esperen, si no lectura - tinc el vici de llegir així que surten i que els rebo o els compro, tots els llibres escrits en català, almenys els originals, - el comentari o la revisió. Voldria tornar sobre alguns dels temes encetats, relacionar-los amb altres que em semblen interessants, parlar de la profusió de traduccions, algunes per no dir totes ~~XXXXXXXXXXXX~~ realment enriquidores de la nostra llengua, parlar del gran llibre de Pierre Vilar, del darrer Premi Sant Jordi, de l'obra pòstuma de l'enyorat Ferran Canyameres... Però em sembla que ja he abusat prou de la paciència dels lectors de XALOC i d'altres números en sortiran on podrà trobar refugi la meua prosa informativa.

Barcelona, 14 de març de 1965.

Rafael T A S I S.

===== Estimats amics Fabregat: Vaig rebre la vostra carta, en la qual em demanàveu si havia rebut els números 3 i 4 de X. Fa pocs dies me'ls va dur, i ja he començat a repartir-los. He prescindit del preu de subscripció marcat i els veng al mateix preu que venia els Ponts, és a dir a 22'50 Ptes. (4'50 pesos mex.) Ja em direu si faig mal fet. Molta gent voldria tenir els números 1 i 2. Podríeu trametre'n almenys deu de cadascun. També, si us queden números 77 de P.B., envieu-me'n quatre o cinc més, perquè es veu que és un número que va perdre's i manca a moltes col·leccions. - En rebre, fa pocs dies, el número 5, trobo la nota en la qual em reclameu col·laboració. No sé si n'he fet un gran massa. Segurament. En tot cas, esteu autoritzat per a tallar i cosir on us plagui. Havia de treure'm del damunt tot de llibres que reclamaven comentari i he procurat de fer-ho de la manera més amena possible. No sé si men'he sortit L'elogi de Colomines, que veig que s'ha convertit en un gran col·laborador de la revista, i me n'alegro molt, és d'estricta justícia i molt per sota del que ell es mereix.

Saludeu en Riera i els altres amics i rebeu una cordial abraçada del vostre amic